

8. Exkurz: Dobrý pastýř trochu jinak¹

„Když tvůj bratr zhřeší, jdi a pokárej ho mezi čtyřma očima. Dá-li si od tebe říci, svého bratra jsi získal. Nedá-li si však říci, přiber si ještě jednoho nebo dva, aby každá výpověď byla potvrzena ústy dvou nebo tří svědků“. Když je však neposlechně, pověz to církvi. Jestliže však neposlechně ani církev, ať je pro tebe jako pohan nebo celník.“ (Mt 18,15-17).

Jak vysvětloval jeden můj profesor za mých studií v Římě, augustiniánský řeholník Gargano, nezvykli jsme si tento text chápat trochu tvrdě? Již například ten, kdo jej z originální řečtiny překládal do češtiny, jej podle mého názoru vůbec nepochopil.

Jak ukázal pan profesor, svatý Řehoř Nazíánský, jehož mateřštinou byla řečtina, jej chápal poněkud odlišně.

Řecké *elenxon* (přeloženo jako *pokárej*) znamená především *vyjevit* či *dokázat*, nikoli *hned kárat* či *trestat* (i tento význam slovo má, ale jak *kárat* tak *trestat* jsou až významy odvozenými).

Prober to tedy *s bratrem mezi čtyřma očima*. Sloveso *pokárej* celému textu hned od počátku dává tvrdé a nemilosrdné zabarvení.

Dá-li si od tebe říci je zúžením řeckého *jestliže tě slyší*, protože sloveso *akoueín* znamená poslouchat, co druhý říká, naslouchat mu, chápat jej, vyslyšet ho. K tomu je potřeba se naladit, vytvořit společenství, a tak *získat svého bratra*. Je to krásné jako vydobýt zrna ze suché země (*kerdainein*). A co když si nedá říci?

Na milého bratra tedy vtrhnou další dva nebo tři další muži (svědectví ženy nemělo žádnou cenu). Čeká je náročný úkol: vytvořit se svým bratrem *symfonii*, souznění, společenství (viz v řeckém textu o dva verše dál, Mt 18,19), a nikoli soudní tribunál. Jak totiž z celého kontextu 18. kapitoly Matoušova evangelia vyplývá (a jak ještě uvidíme), cena jednoho, i toho posledního bratra je tak veliká, že *skrze něj andělé hledí na tvář nebeského Otce* (Mt 18,10, i tak je možno chápat řecký text, podobně jako v jedné prefaci o Kristu říkáme *skrze něho andělé hledí na Tvou tvář*)!

Když je však neposlechně je v českém textu protikladem slov *dá-li si od tebe říci*. O *symfonii*, souznění, nemůže být ani řeči. V řeckém textu je protikladem slovesa *akoueín* sloveso *parakoueín*. To neznamena v první řadě *neuposlechnout*, nýbrž *přes-slechnout*, *nevšimnout si* (*para-akoueín*), zkrátka slyšet něco jiného, být někde jinde, *nevytvořit symfonii*, a *proto* neuposlechnout. Společenství nedokázalo vytvořit tolik lásky, co bylo třeba k získání bratra. Snad to dokáže celá komunita.

Slovo komunita, církevní obec, nebo-li *ekklesia*, společenství povoláných, vyvolaných, se v evangeliích vyskytuje pouze 2x, a to jen u Matouše. Uprostřed ní je neustále přítomen sám Pán. Ale co když ani tehdy bratra nezískáme?

Jestliže však neposlechně ani církev, ať je pro tebe jako pohan nebo celník je, jak uvidíme, překladem dosti hrubým. Jednak je zde znovu sloveso *parakoueín*, které v první řadě neznamena *poslechnout*, a jednak řecká slova *ethnikos* (pohan) a *telónés* (celník) jsou opatřena *určitými členy* (které v češtině nepoužíváme). Měli bychom proto náš text snad přesněji – i když trochu neobvykle – přeložit takto: *ať je pro tebe jako onen pohan nebo onen celník*. Použití určitého členu v řečtině naznačuje, že se jedná o postavy, jež čtenář evangelia zná. Které? Jednak římský setník (Mt 8,5), pak kananejská žena (Mt 15,22), a konečně celník Matouš (Mt 9,9). Těm všem Ježíš prokázal milosrdenství. Celý příběh tedy vyznívá naprosto opačně, než jsme obvykle zvyklí jej číst.

¹ Převzato z L. Heryán, *Exotem na této zemi*, Portál, Praha 2016, str. 97-100.

Podíváme-li se na blízký kontext této pasáže, Ježíš nejprve varuje učedníky před bezohledným jednáním s nejslabšími a poučuje o ceně každého z nich před Bohem (Mt 18,6-10), a poté svá slova doprovází podobenstvím o dobrém pastýři, který jde hledat ztracenou ovci:

„Mějte se na pozoru, abyste nepohrdali ani jedním z těchto maličkých. Pravím vám, že jejich andělé v nebi jsou neustále v blízkosti mého nebeského Otce. Vždyť Syn člověka přišel spasit, co zahynulo. Co myslíte? Má-li někdo sto ovcí a jedna z nich mu zabloudí, nenechá těch devadesát devět na horách a nejde hledat tu, která zabloudila? A podaří-li se mu ji nalézt, amen, pravím vám, bude se z ní radovat víc než z těch devadesáti devíti, které nezabloudily. Právě tak je vůle vašeho nebeského Otce, aby nezahynul ani jediný z těchto maličkých.“ (Mt 18,10-14)

Pasáž o bratru, který zhřeší, Mt 18,15-17, je s předcházejícím podobenstvím spojena částicí *de*, „tedy“. Jedná se tedy o konkrétní aplikaci podobenství na život komunity, a první verš bychom měli správně přeložit „Když *tedy* tvůj bratr zhřeší, jdi a nejprve to s ním prober...“ České překlady ono „tedy“ obvykle vynechávají a pomíjejí tak spojení podobenství s pasáží o bratru, který zhřešil. Kvalita komunity se poměřuje tím, jak se komunita umí chovat k nejslabšímu. Učedníci jsou z Ježíšových slov stejně šokováni jako mnozí dnešní křesťané, a proto Petr, znepokojen, přijde s otázkou: „Pane, kolikrát mám odpustit svému bratru, když proti mně zhřeší? Snad až sedmkrát?“ (Mt 18,21), na kterou Ježíš odpovídá podobenstvím o nemilosrdném služebníkovi (Mt 18,23-35).

Jeden pán odpustil svému služebníkovi dluh deset tisíc hřiven, ten pak ovšem svému spoluslužebníkovi neodpustil sto denárů. Pán se to dověděl a dal jej za to vsadit do vězení. Jedná se o zcela absurdní podobenství (i mnoha další Ježíšova podobenství jsou úmyslně absurdní a přehnaná), ale my již díky odlišné době a kultuře, v níž žijeme, tuto absurditu nevnímáme a podobenství nám zůstávají němá. Jeden denár byla v Ježíšově době denní mzda. Jestliže tedy budeme za jeden denár považovat dnešní hodnotu jednoho pracovního dne (asi 1000 Kč), pak pán služebníkovi odpustil 60 miliard Kč (!), neboť jedna hřivna je šest tisíc denárů, zatímco on svému spoluslužebníkovi nebyl ochoten odpustit 100 tisíc...

Jen ten, kdo prožije, či kdo si alespoň trochu uvědomuje nesmírnost Božího odpuštění, je schopen být velkorysým k ostatním.